

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N° 36.

Lördagen den 5 September

1874.

Kyrkolagskomiténs betänkande och förslag.

Ehuru det icke lärer vara afgjort att k. m:t redan nästa riksdag kommer att afgifva proposition till ny kyrkolag på grund af det betänkande som den 2 oktober 1873 i ämnet afgafs af dertill utsedde komiterade, har deras vidlyftiga arbete sedan någon tid varit spriddt bland allmänheten och gör i flere afseenden anspråk på uppmärksamhet. Vi kunna icke följa lagförslaget i alla dess detaljbestämmelser, men vi skola söka att framställa några af hufvuddragen, i hvilka det skiljer sig från nu gällande stadganden.

En efter den nyare tidens fordringar lämpad lagstiftning för Svenska kyrkan har länge varit af nöden, men det är ingalunda lätt att åstadkomma den, redan i följd af den i sammanhang med den nya riksdagsordningen 1866 i Regeringsformen införda förändringen, enligt hvilken riksdagen eger gemensamt med konungen makt att stifta, förändra eller upphäfva kyrkolag, dock att dervid erfordras samtycke jemväl af allmänt kyrkomöte. Det är således tre särskilda lagstiftningsorgan som i ett sådant arbete deltaga, utom det att Högsta domstolen i förväg skall höras öfver de kungliga förslag som göras till riksdagen. Men nu stadgar Regeringsformen derutöfver, att alla de af riksdagen bifallna civila, kriminala eller kyrkolagar som icke före början af en följande riksdag blifvit af konungen bifallna skole anses förfallna, och kyrkomöte måste således sammankallas hösten efter den riksdag som fattar beslut i fråga

om kyrkolag, på det att konungens sanktion må hinna gifvas under året. Det komitéförslag hvarom här är fråga lärer vara öfverlemnadt till domkapiteln, på det att dessa skola afgifva utlåtanden deröfver; om deras yttranden inkomma i så god tid att regeringen hinner utarbete proposition samt deröfver höra Högsta domstolen, och förslaget vinner riksdagens bifall, så säges det vara meningen att ett extra kyrkomöte i september nästa år skall för denna sak sammankallas. Vi veta icke hvilka förhoppningar förefinnas om ärendets framläggande redan för nästa riksdag, och vi befara att äfven om det medhinner, det icke blir någon lätt sak att bringa till väga öfverensstämmelse mellan de tre lagstiftande makterna.

Det är bekant att 1868 års kyrkomöte, jemte anmälan af sin öfvertygelse att hela den nu gällande kyrkolagen behöfde omarbetas, anhöll att k. m:t till en början ville låta ombesörja en revision af den ecklesiastika rättegångsordningen och de presterliga befodringslagarne; äfven de båda närmast föregående riksdagarne hade beslutit skrivelser, så väl rörande förändradt sätt för röstberäkning vid prestval och tillsättandet af folkskollärare, organister, klockare och öfrig kyrkobetjening som angående förändrade stadganden rörande presterskapets indigenatsrätt, äfven som nyssnämnda kyrkomöte hade beslutit särskilda skrivelser angående ifrågasatta ändringar i sjelfva kyrkomötesförordningen, i stadgandena rörande

Honori Bibliothek

biskopsval, prest- och pastorexamen, presterliga embetseder och några andra till kyrkolagstiftningen hörande ärenden. I följd deraf nedsatte k. m:t i början af 1869 en komité med uppdrag att besörja en revision af 1686 års kyrkolag, samt att dervid göra början med beföringslagarne och rättgångsordningen, och så snart någon af dessa afdelningar hunnit fulländas med förslaget derom till k. m:t inkomma. Men redan mot slutet af samma år anmälde komitén, efter att först i ordningen till behandling hafva förehaft de presterliga beföringslagarne och den ecklesiastiska rättgångsordningen, hos k. m:t, hvilka olägenheter det medförde, att då i alla händelser en revision af hela kyrkolagen var beslutad och åt komitén uppdragen, särskildt för sig fullborda och till granskning aflemla förslag till nämnda båda afdelningar, hvarföre komitén utverkade sig tillstånd att i ett sammanhang fullborda hela sitt uppdrag. Det tog nära fem års tid, oaktadt ganska täta och långvariga sammanträden; det var icke heller underligt, då hundratals författningar skulle genomgås, och, såsom man förspott, meningsskiljaktigheterna inom komitén allt igenom varit ganska betydande. Under loppet af förlidet års kyrkomöte hade emelertid komiténs betänkande blifvit tryckt, och enstaka exemplar sågos i utskotten, men som en af komiterade hade anmält reservation och under denna form för egen del utarbetat ett fullständigt lagförslag, som likväl då ännu icke hunnit färdigredigeras, eller åtminstone icke färdigtryckas, utdelades betänkandet icke till mötets ledamöter och blef först under detta år i bokhandeln tillgängligt. Till riksdagens medlemmar kommer det antagligen icke att utlemnas förr än i sammanhang med en kunglig proposition. Den största svårigheten för komitén var att afgöra, hvad som af den kyrkliga lagstiftningen bör höra under § 87 Regeringsformen, och hvad som skall innefattas under konungens befogenhet, all den stund den äldre lagstiftningsordningen i detta afseende endast är en ofullkomlig ledning. De flesta af de i 1686 års kyrkolag förekommande stadganden hafva nemligen sedermera blifvit antingen ändrade eller i något afseende närmare bestämda, och i allmänhet hafva äfven efter 1809 ganska viktiga kyrkliga frågor blifvit i lagstiftningsväg behandlade såsom så kallade hushållningsmål, det vill säga af konungen afgjorda utan representationens medverkan. Komitén har

derföre skilt mellan kyrkolag och kyrkostadgar, så att den förra borde upptaga endast de allmänna stadgarna och i de senare innefattas mera speciella reglementariska bestämmelser. Från kyrkolagen borde naturligtvis afsöndras allt sådant som icke strängt rör kyrkan, såsom stadgar för det allmänna uppfostringsväsendet och alla de bestämmelser i den civila lagstiftningen hvilka hafva sin tillämpning på presten redan i hans egenskap af statens embetsman, icke mindre än liturgiska formulär och särskilda anordningar i fråga om sättet för utförandet af kyrkans heliga handlingar. Deremot har komitén i kyrkolagen inrymt så väl de kungliga förordningarna om kyrkostämma och kyrkoråd som den kungliga förordningen om allmänt kyrkomöte den 16 november 1863 med af komiterade föreslagna mindre förändringar. Genom antagande af komiténs förslag till kyrkolag och åtta särskilda förslag till kyrkostadgar skulle på samma gång upphävas 1686 års kyrkolag och den året derpå utgifna förordningen om domkapitlens rättgångsordning, åtskilliga punkter i presterskapets privilegier den 16 oktober 1723, som stå i strid med det framlagda förslaget, sådana stadganden i kyrkohandboken som icke äro af liturgisk egenskap, alla allmänna författningar eller särskilda kungliga bref, resolutioner eller reglementen i hvad som rör den vid vissa sysslor fästa extra ansökningsrätten till regala pastorat, samt i öfrigt icke mindre än 141 kungliga bref, resolutioner och förordningar. Deremot borde genom ett tillägg till förordningen om den nya strafflagens införande den 16 februari 1864 förklaras, att prest för förbrytelse i eller utom embetet icke må straffas efter kapitlet 25 Strafflagen i andra fall än der den nya kyrkolagens kapitel 16, om straff för förbrytelser af prest och om domstol i sådana mål, dertill hänvisar. Den förbemälda reservanten, framlidne riksarkivarien Nordström, har, medan han ansett hela kyrkolagen som »en förvaltningsstadga i stort», förkastat skilnaden mellan kyrkolag och kyrkostadgar, samt derföre i sitt särskilda lagförslag upptagit äfven de viktigare reglementariska bestämmelserna; en annan reservant, hr biskop Genberg, har velat uppdraga gränsen mellan båda områdena något annorlunda, i det han ansett flere föreskrifter i kapitlet om prestval och presterliga tillsättningar, kyrkorna och deras egendom, visitation, prestmöte och domkapitel,

böra ur kyrkolagen uteslutas, för att antingen ingå i kyrkostadgarna eller blifva föremål för särskilda kungl. bref och förordningar.

De tio första kapitlen hafva ingen ting som behöfver länge uppehålla oss. Komitén definierar i likhet med Regeringsformen Svenska kyrkans bekännelse såsom »den rena evangeliska läran» och säger att alla kyrkans medlemmar *skola* till den samma bekänna sig, under det att det kursiverade ordet är uteslutet i reservantens förslag, hvarigenom bekännelsen snarare blir en definition på kyrkosamfundet än ett åliggande. Båda redaktionerna kunna hafva sina skäl för sig, och vilja i grunden ingen ting annat säga, än att medlemmar af Svenska kyrkan i motsats mot sektkyrkorna äro de som bekänna den rena evangeliska läran. Att det vore bäst om *renheten* icke behöft särskildt nämnas, hafva vi vid ett föregående tillfälle sökt visa (1873 s. 801); ingen lära kan väl utan renhet kallas evangelisk.

Genom den nya dissenterlagstiftningen blef det en nödvändighet att i kyrkolagen införa bestämmelser om vilkoren och sättet för upptagande af främmande trosförvandter; under den gamla ordningen, då ett sådant upptagande endast kunnat förekomma med utlänningar och judar, var något särskildt stadgande om formen icke behöfligt. Det var då ett stygt ord komitén hittat på, för att utmärka sådana prosolyter som icke förut tillhört annan kristen bekännelse: de kallas *okristne*; lämpligare har i reservantens lagförslag blifvit använt uttrycket *icke-kristne*. Dessa paragrafer äro i båda förslagen öfverensstämmande med den nya dissenterlagen, reservantens något fullständigare, då det bland barn som ovilkorligen skola uppfostas i statskyrkan äfven upptager sådana hvilkas föräldrar äro obekanta, och innehåller en särskild bestämmelse om huru svenska kyrkans prest skall förhålla sig, om hans embetsbiträde påkallas af främmande trosförvandter. Det kan å ena sidan väl sägas att lagstiftning derom är onödig, då presten är oförhindrad att i det afseendet göra allt hvad klokhet och samvete af honom fordra, men det är vackert af kyrkan att icke ignorera olika tänkande, och liberalt handlat att i lagen uttryckligen tillkännagifva, att hennes prestembete är till icke blott för kyrkans egna medlemmar utan för alla som der begära tröst och hjälp.

Reservanten har ansett det med en naturlig tankeföljd och grundsatsen i apologien till Augsburgiska bekännelsen, att hvar helst kyrka finnes, der är ock rätt att förvalta evangelium, bäst öfverensstämmande att genast i kyrkolagens början intaga de konstitutiva grundsatser som beteckna församlingens ställning inom kyrkan, och han har därför framflyttat komiténs adertonde kapitel, »Om församlingar samt deras rättigheter och skyldigheter», näst efter det första, som i båda förslagen handlar om Svenska kyrkans bekännelse samt om öfvergång till och utträde ur kyrkan. Han har i detta kapitel inrymt det allmänna stadgandet att hvarje församling inom svenska kyrkan har rätt att vårda sina gemensamma kyrkliga angelägenheter och pligt att till upprätthållandet af sitt kyrkoväsen enligt fastställda grunder tillskjuta erforderliga medel. Ett särskildt kapitel om grunderna för prestens och kyrkobetjeningens aflöning har ingen ting motsvarande i komiténs förslag. Vi föreställa oss att de allmänna grunderna för dessa uppgörelser rätt väl kunna hafva sin plats i kyrkolagen, helst tvister om deras tillämpning i flere fall dragas under domkapitlens pröfning.

I afseende på de kyrkliga förrättningarna äro inga nya bestämmelser föreslagna. Reservanten föreskrifver, såsom det synes oss icke utan skäl, att i predikan ingen ting må inblandas som är egnadt att väcka lärotvister, andliga tvifvelsmål eller leda uppmärksamheten på dittills för församlingen obekanta villfarelser eller synder, eller hvad annat det må vara som vanställer lärans renhet eller till förargelse leder. Komitén fastställer såsom grundsats att barndopet bör förrättas i kyrkan i sammanhang med allmän gudstjänst och endast undantagsvis, der skäl förefinnes dertill, ega rum på annat ställe, hvaremot reservanten vill göra stället beroende på öfverenskommelse mellan presten och barnets föräldrar eller målsmän; den som vet huru litet barndopet i kyrkan, särdeles under den kalla årstiden, är egnadt att väcka uppbyggelse, och hvilka faror den långväga församlingen medför för det späda lifvet, skulle gerna önska att hemdopet blefve regel och kyrkodopet undantag. Angående faddrarne innehålla båda förslagen den föreskriften att dessa skola vara välfrejdade, tillhöra kyrkan och hafva begått eller vara oförhindrade att begå den h. nattvarden, hvarförutan komiterade göra till vilkor att de icke skola vara för-

klarade oberättigade att vara faddrar, hvarom mera nedanføre. I afseende på altarets sakrament bibehålla komiterade rättigheten för den som så önskar att »allena framtråda till presten, för att göra sin syndabekännelse och undfå aflösning», det vill säga i hela församlingens närvaro vid det allmänna skriftermålet, ehuru de medgifva att sådant nu mera sällan eller aldrig förekommer i församlingen; reservanten synes antaga att sådan enskild skrift bör föregå i enrum, hvilket äfven torde vara lämpligare. Båda förslagen hafva med rätta uteslutit det anstötliga bortvisandet från nattvardsbordet af sådana personer som dit framtråda i öfverlastadt tillstånd eller eljest äro oberättigade, och de tillåta presten endast att tyst förbigå sådana kommunikanter. Det motsatta förfarandet torde endast förekomma i en eller annan församling der presten är sträng schartauan, och det bör utan tvifvel genom uttrycklig lag förbjudas.

Så länge intet dissenterväsende fans i landet skulle alla äktenskap afslutas genom vigsel enligt Svenska kyrkans ritual, och 1686 års kyrkolag känner således ingen annan form för äktenskaps ingående. Sannolikt genom förbiseende af dissenterlagens föreskrift, har reservantens förslag kommit att innehålla ovilkorligt påbud att äktenskap mellan medlem af Svenska kyrkan och bekännare af annan kristen troslära skall genom vigsel enligt svenska kyrkohandboken afslutas, hvaremot komiterade, med en riktigare uppfattning af den nya lagstiftningen, låta det bero på båda kontrahenternas önskan. Båda förslagen hafva ur den nu gällande kyrkolagen upptagit den föreskriften att lysning till äktenskap för medlem af Svenska kyrkan som icke begått nattvarden icke får utfärdas eller afkunnas. Vid sista årets kyrkomöte framställdes förslag att detta vilkor skulle få bortfalla, men det vann icke mötets bifall, hvilket vi beklaga, emedan kyrkan otvifvelaktigt vinner i anseende och inflytande i den mån hennes stadgar äro frisinade och fördragsamma. Då vigseln enligt den evangeliska bekännelsens grundsatser icke är ett sakrament utan endast en högtidlig, under religiösa former meddelad konsekration af ett borgerligt förhållande, skulle vi helst hafva sett att kyrklig vigsel blifvit öppen för alla äktenskap, äfven sådana der båda makarne äro dissidenter, såsom förhållandet är i den anglo-episkopala kyrkan, hvarföre också dissidenter i allmänhet begära dess

vigsel, såsom en förnämligare och högtidligare form för äktenskaps ingående. Komitéen antager här liksom vid dopet såsom regel att handlingen skall förrättas i kyrkan, och såsom undantag att den å fästehjonens särskilda begäran äfven kan ske annorstädes, medan reservanten, med friare utrymme lemnadt för den enskilda öfverenskommelsen, endast säger att den skall förrättas af prest, i öfvervaro af minst två vitnen, »antingen i kyrkan eller hemma i husen». Båda förslagen hafva ur 1686 års kyrkolag upptagit den så kallade *tempus clausum* för firande af bröllop, så vidt den innehåller förbud mot firande af vigsel på första dagen af någon bland kyrkans tre stora högtider, komitéen ovilkorligt och reservanten endast hvad angår vigsel i kyrka. Vi kunna ej rätt fatta anledningen till detta förbuds bibehållande, hvilket, såsom vi tro oss med säkerhet veta, mer än en gång blifvit saklost öfverträdt; vigsel på juldagen, åtminstone i de enskilda hemmen, är ingen ting oerhördt, såsom man kan se af tillkännagifvanden i allmänna tidningar.

Vi komma nu till ett kapitel som, efter hvad vi förnummit, säkert kommer att gifva anledning till många och starka meningsbrytningar, nemligen om kyrkotukten. Församlingens befogenhet att inom sig mot förhärdade syndare använda disciplinariskt tvång stöder sig på biblisk grund och kan i en kyrkoordning icke sakna erkännande, men frågan är att rätt bestämma gränserna, särdeles för en kyrka hvars medlemmar icke enligt fritt val der inträda utan redan genom födseln tillhöra den samma, och förblifva dess medlemmar, till dess de genom uttrycklig förklaring ur den samma utträda. Det är väl bekant att kyrkotukten i våra äldre svenska kyrkoordningar, liksom i andra protestantiska länders, erhållit allt för stora proportioner och sträckt sig ett godt stycke in på den världsliga maktens område, men ehuru det så kallade större bannet fått kvarstå i lagen, har det likväl icke på mer än halftannat århundrade varit användt, och äfven det mindre bannet, som från altarets sakrament och församlingens delaktighet utesluter uppenbara förhärdade syndare, torde knappast på långa tider hafva varit tillämpadt. Det förra kunde i en ny kyrkolag så mycket mindre komma i fråga att tillämpas, som det utan allt tvifvel, äfven sedan landsförvisningen blifvit afskaffad, väsentligen har ka-

raktern af ett världsligt straff, och en förklaring å kyrkans sida, att den exkommunicerade i öfrigt upphört att anses såsom hennes medlem och vara föremål för hennes andliga omvårdnad, vore, såsom komiterade ganska befogadt yttra, väl möjlig men knapt förenlig med kyrkans historiskt gifna ställning såsom Svenska folkets kyrka. »Har kyrkan», heter det vidare, »med skäl ansett sig berättigad att införa och upprätthålla barn dopet, samt dymedelst gå individens fria beslutanderätt i förväg och liksom predestinera honom för kristlig tro, kan hon svårigen under något som helst förhållande tillika anse sig berättigad att skjuta honom alldeles ifrån sig och, så vidt på henne ankommer, ställa honom utanför inflytelsen af de religiösa och sedliga makter som skulle göra det möjligt för honom att genomkämpa den frihetskamp i hvilken tron blifver människans personliga egendom.» Kyrkan kan under denna förutsättning icke i sin tukt mot någon sin medlem, äfven den ovärdigaste, gå längre än att återförsätta honom på deras ståndpunkt hvilka ännu icke genom konfirmationen blifvit upptagne i hennes gemenskap.

I afseende åter på valet af den myndighet som kan ålägga det mindre bannet, hafva deremot båda förslagen helt och hållet brutit med den gällande kyrkolagen, som föreskrifver, att sedan prestens förmaningar, gifna först enskildt och när de befunnits fruktlösa, upprepade i två eller tre tillkallade gudfruktiga mäns närvaro, icke heller medfört önskad verkan, domkapitlet skall inför sig instämna den felande, ytterligare förmana honom och, der han ändock icke vill omvända sig, sätta honom från den heliga nattvardens bruk och »andra kyrkans friheter». Komiterade anse det fara värdt »att den utanför stående församlingen, synnerligast under den nu för handen varande kyrkliga ställningen, skulle betrakta detta förfarande, sådant det framträder i sitt slutskede, med misstänksamma blickar, och då, efter hvad nu mera torde vara allmänligen erkändt, en väsentlig förutsättning för möjligheten att utöfva en fruktbringande kyrkotukt ligger deri att inom lokalförsamlingen herskar en samfundande som verkligen tager anstöt af den enskilda församlingsmedlemmens sedliga felsteg och i sedligt allvar känner sig uppmanad att deremot reagera, så har komitén trott sig böra låta användandet af exkommunikation

i fall hvarom nu är fråga bero af den medverkan som derfor kan påräknas inom församlingen», och för den skull föreslagit att handhafvandet af det mindre bannet öfverflyttas från domkapitlet till kyrkoherden i samverkan med kyrkorådet, »såsom bärare af församlingens religiöst sedliga medvetande». Då denna bestämmelse är af mer än vanlig vikt, anse vi oss böra återgifva den ordagrant, såsom den lyder i lagförslagets kap. 11 § 2:

1. Församlingsmedlem som väcker förargelse i församlingen, i ty att han uttryckligen förnekar den kristna tron eller att han eljest förhårdar sig i uppenbar synd och last, skall, ändå att han derfor ej lagföres, först enskildt af kyrkoherden eller på dennes uppdrag af annan församlingens prest förmanas till bättring och varnas. Låter den felande sig deraf icke rätta, skall förmaningen och varningen förnyas i närvaro af en eller två aktade och gudfruktige medlemmar af församlingen. Följer ej heller då rättelse, varde varning i kyrkorådet gifven. Har kyrkoherden efter derom i kyrkorådet förhafd öfverläggning förvisat sig om att denna varning fruktlös varit, då må han förklara den felande tills vidare vara utestängd från tillträde till den heliga nattvarde, och varde den förklaring till kyrkorådets protokoll tagen och den felande genom protokollsutdrag delgifven. Finnet sig den felande genom sådan förklaring fördelad, söke rättelse hos domkapitlet.

2. Har den som så blifvit från tillträde till den heliga nattvarde utesluten ådagalagt ånger och bättring, och har kyrkoherden förty på hans derom framställda begäran funnit sig kunna åter tillställa honom sakramentets bruk, göre kyrkoherden derom anmälan i kyrkorådet.

Vi hålla komitén villigt räkning derfor att den utelemnad hela det gamla talet om *potestas clavium* eller himlarikets nycklar, ett talesätt som står i allt för öppen strid mot hela tidens andliga medvetande, och om hvilket man ingalunda kan vara säker på att det blifvit tolkad i full öfverensstämmelse med sin ursprungliga mening. Afven deri ligger otvifvelaktigt ett framsteg, att den så kallade löse- och bindemakten blifvit lagd icke i prestens hand ensam, utan i prestens och församlingens gemensamma händer, och om den senare vore en fullt frivillig förening, såsom den var i kristendomens första tider, så vore visserligen ingen ting att säga om en sådan församlingens autonomi. Det har tydligen varit komiténs mening att genom detta inrymmande åt kyrkorådet förskaffa det det anseende och den andliga lifskraft hvarmed blotta bokstafsstadgandet icke förmått omgifva det samma, ehuru vi i detta afseende måste anmärka, att församlingens fria bestämmelserätt blifvit väsentligen inskränkt

genom rättigheten för den som af kyrkorådets beslut kunde anse sig förfördelad att deröfver i vanlig rättegångsordning besvära sig hos domkapitlet. Men vida viktigare är det i praktiskt afseende, att sedan stadgandet i 1686 års kyrkolag derom att den som »motvilligen sig öfver år och dag från Herrans nattvard håller skall anses och tilltalas såsom en okristen» och sättas i bann nu mera, i följd af kungliga förordningen den 16 nov. 1863, upphört att vara gällande, äfven det mindre bannet förlorat det väsentligaste af sin återhållande betydelse; ty det låter knappast tänka sig, att den som genom sina seder och sitt lefnadssätt ådragit sig en sådan uteslutning skulle anse det annorlunda än såsom en fientlig opinionsyttring, som i de flesta fall skulle i sedligt afseende snarare verka skadligt än gagneligt. Det kan också ur rent dogmatisk synpunkt ifrågasättas, huru vida tillträde till nattvarden bör göras beroende af moraliskt välförhållande, och om det icke snarare bör stå öppet för en hvar, äfven den i människors ögon ovärdigaste, om han åtrår det af uppriktig inre längtan och utan alla timliga biasigter. Vi lemna dock denna sida af saken derhän och fästa endast i förbigående uppmärksamhet på den våda som onekligen ligger deruti att lagen åt välmenta men möjligen andligt trängsinnade och ofördragsamma människor öfverlåter ett disciplinärt tvång, som, om det någonsin utfövas, torde komma att begagnas lika mycket för att straffa andra människors afvikande öfvertygelser som för att tillrättavisa deras sedliga förvillelser. Och hvar skall väl gränsen uppdragas mellan allmän lastbarhet och »uppenbar synd eller last», utan att lemna ett betänkligt utrymme för hyckleriet? I allmänhet ginge det väl så att man valde några stackare för att statuera exempel, under det att man försigtigtvis låte församlingens rikare och mäktigare medlemmar vara i fred, så vida icke en rådande sekterisk eller ultrapietistisk stämning hos församlingens flesta eller mera inflytelserika medlemmar kunde gifva anledning att på detta sätt utpeka en eller annan misshaglig person, och då blefve ju den sista villan endast värre än den första. Ännu betänkligare förekommer oss komiténs förslag § 4 af samma kap., hvars lydelse vi likaledes ordagrant meddela:

Finnes församlingsmedlem offentligen förkunna eller till annans förledande annorledes utsprida villfarande, mot den rena evangeliska läran stridande lärosatser,

eller olagligen utöfva prestembetet, eller eljest göra sig skyldig till uppenbar och förgelseväckande öfverträdelse eller åsidosättande af kyrklig ordning, varde varnad på sätt och i den ordning, som i 2 § sägs. Har den felande blifvit i kyrkoråd varnad, och har jemväl den varning visat sig fruktlös, hafve kyrkorådet makt förklara honom tills vidare vara oberättigad att vara fadder vid dop samt att väljas till ledamot i kyrkoråd och till ombud vid allmänt kyrkomöte, och varde den förklaring till kyrkorådets protokoll tagen samt den felande genom protokollstrag delgifven. Låter den felande sig derefter rätta, vare kyrkorådet förpligtigadt att, medelst återkallande af den afgifna förklaringen, upphäfva den honom dermed ålagda inskränkning i hans kyrkliga rättigheter. Öfver kyrkorådets beslut att sådan förklaring, som nu är sagd, afgifva, eller vägran att den återkalla, må besvär kunna hos domkapitlet anföras.

Reservanten, som, ehuru med synbar tvekan, upptagit det förra förslaget om rättighet för kyrkorådet att utesluta från nattvarden, tviflar, såsom det synes oss på goda skäl, huru vida tillräckligt skäl finnes för den skilnad som i komiteeförslaget göres mellan de i § 2 och § 4 omförmälda fallen, och för införande af de särskilda korrektionsmedel som i afseende å de senare föreslås. »Den som förnekar den kristna tron eller eljest förhårdar sig i uppenbar synd skulle enligt § 2, efter vissa föregående varningsgrader, kunna från nattvarden uteslutas; den åter som offentligen förkunna eller annorledes utsprida vilsefarande läror, eller eljest gör sig skyldig till förgelseväckande öfverträdelse af kyrklig ordning, skulle slutligen enligt § 4 kunna förklaras oberättigad att vara dopvitne eller att väljas till ledamot i kyrkoråd eller till ombud vid allmänt kyrkomöte. Hvari återfinnes grunden för dessa olikheter?» Han erinrar att efter nattvardstvängets upphäfvande äfven det mindre bannet förlorat det mesta af sin kraft, men då det hvilar på biblisk grund, anser han det icke kunna från disciplinmedlen uteslutas. »Dess tillämpning förutsätter dock att både hos läroembetet inom församlingen och hos församlingen själf en sant kristlig anda må herska; och om så är, är det knapt tänkbart att val vid de i § 4 af förslaget nämnda fall kunde falla på en församlingsmedlem som gjort sig känd för sådana tänkesätt som der omförmälas. Äfven om de vore logiskt befogade, vore dessa föreskrifter således dock öfverflödiga och kunde redan ur denna synpunkt utan skada utelemnas. För en person med rymligt samvete vore de dess utom lätta att kringgå genom en botfärdighetsförklaring för formens och skenets skull. Huru vida

ett kyrkoråds beslut skall kunna tillerkännas kraft att minska eller upprätthålla en persons medborgerliga rättigheter, är slutligen och en fråga som här förtjenar att öfvervägas.» Icke heller vi se rätt hvartill det skulle tjena att inrätta en sådan andlig stryckklass, och vi återbera hvad vi nyss sagt, att äfven det mest sekteriska kyrkoråd knappast skulle tillföra sig att utöfva detta nya slag af kommunikation mot personer af något så när framstående samhällsställning, och hvad de öfrige beträffar, skulle den ju sakna all betydelse, då sådana personer i allmänhet icke hedras med förtroendeuppdrag. Hvad särskilt angår kompetensen att vara faddrar, så torde man böra erinra sig att dessa icke alltid väljas inom församlingen; ofta nämnas af föräldrarna långt aflägsne boende personer, som icke ens inställa sig vid dopet utan blott för hederns skull antecknas i dopböckerna. Skulle nu dessa för ätnjutandet af en sådan heder vara skyldige att förete hinderlöshetsbetyg, torde de väl utan undantag komma att undanbedja sig utmärkelsen.

Hvad komitén föreslagit rörande utvidgning af indigenatsrätten, så att prestkandidat som aflagt vederbörliga universitetsprof skulle hafva rätt till ordination i det stift han helst önskad, och der tillfälle gäfvos till hans användande, äfven som i afseende på vissa förändringar i prest- och pastoralexamen, öfverensstämmar med de tänkesätt som gjort sig gällande vid senaste riksdagar och kyrkomöten. Om ökad humanistisk bildning innehåller förslaget ingen ting; också höra väl sådana föreskrifter mindre till kyrkolagen än till universitetsstadgarna. Svårare har det varit för komiterade att tillmötesgå de länge och starkt framställda fordringarna på ändringar i författningarna rörande prestval, och man nästan öfverraskas deraf att komitén kunnat inskränka denna reform inom så tränga gränser. Vid de regala och patronella pastoraten har komitén icke rört, och i afseende på de konsistoriella har den föreslagit att församlingen skulle hafva rätt begära en fjerde profpredikant, i fall hälften af samtliga närvarande enligt kommunalordningen i kyrkostämma röstberättigade församlingsmedlemmar så beslutar. Vid sjelfva valet röstas emellertid såsom i kyrkostämma, och fullmakter äro tillåtliga. Reservanten vill utsträcka rätten att kalla fjerde profpredikant till alla presterliga lägenheter som tillsättas af församlingen. Pastoraten skola

efter graden af löneförmoner indelas i två klasser i stället för tre — reservanten fordrar upphäfvande af all rangskilnad utom för domprosterierna — och berättigandet att uppföras på förslag till första klassen bero på högre lärdom, så att endast vid lika lärdomsgrad förtjensten skulle skilja mellan de sökande; för andra klassen skulle afseende öfvervägande fästas vid förtjenst. På egen ansökan får ingen kyrkoherde uppföras på förslag förr än fem år förflutit sedan han sist vann befordran.

Gränserna för denna uppsats förbjuda oss att denna gång diskutera en så omtvistad fråga som den om prestval, en verklig *questio vexata*. Vi hålla så mycket som någon på församlingens rätt till största möjliga sjelfbestämmelse, men vi hålla ännu mer på dess rätt och dess behof att förses med goda lärare, och under den vind som nu mångenstädes blåser i församlingen, tro vi att det icke vore räddligt att låta personligheten göra sig allt för mycket gällande, hvarigenom det utan tvifvel skulle inträffa att lycköskare hos sektgunsten bjöde öfver hvarandra i fromleri, och att den äfventyrligaste obskurantism blefve hufvudvillkoret för presterlig befordran. Komitén har således efter vår tanke gjort klokt nog att icke inlåta sig på vidare förändringsplaner än som skett; i de flesta fall torde rättigheten för de konsistoriella gällan att kalla fjerde profpredikant göra till fyllest. Vi skulle gerna med reservanten se denna rätt utsträckt till valet af komministrar, som redan mångenstädes utöfva sjelfständig pastoralvård och efter vår tanke allestädes borde göra det, äfven som till andra presterliga befattningar med någon mera omfattande verksamhet. Lika med båda reservanterna se vi icke något rätt skäl att efter upptagandet af föreskriften om fjerde profpredikant vidare bibehålla det nu brukliga tremanna-förslaget, i annat fall än att tre eller flere sökande infinna sig. Förslagets komplettering genom domkapiteln, ofta nog med personer som endast motvilligt låna sig till denna formalitet, stundom endast för att utstänga någon annan, har alltid förekommit oss orimlig. Det är lätt att teoretisera i frågan om tillsättandet af presterliga befattningar; ingen ting vore enklare och på papperet vackrare än de presbyterianska tillsättningsmetoderna, sådana de förekomma i Holland och Skotland, men en annan sak är att veta huru de skulle taga sig ut i verk-

ligheten. Mycket behöfver hos oss blifva anorlunda, innan man kan tänka på införandet af radikala förändringar.

Med domkapitlens sammansättning och den eklestastiska rättegångsordningen tillåter oss omfånget för denna uppsats icke mycket att befatta oss. Såsom bekant är, lät k. m:t till 1860 års kyrkomöte öfverlemna ett genom justitie- och eklestastikdepartementen utarbetadt förslag, som med några ändringar godkändes af kyrkomötet. Enligt detta skulle rektorn vid högre läroverket i stiftstaden, lektorn i teologi vid samma läroverk samt dess utom på grund af särskildt förordnande för fem år i sender en kyrkoherde i stiftet jemte en eller två af högre läroverkets lärare utgöra domkapitlet under biskopens presidium. Denna anordning kunde naturligtvis under den sedermera införda dissenterlagen icke göras gällande, då det vore tänkbart att ingen af elementarläroverkets lärare, med undantag af teologie lektorn, tillhörde Svenska statskyrkan. Komitéen har derföre föreslagit att med undantag af Upsala och Lunds domkapitel, hvilka skulle lemnas såsom de äro, de öfriga skulle utom biskop och domprost samt lektorn i teologi vid högre läroverket i stiftstaden utgöras af två eller,

der domprost icke finnes, tre af konungen särskildt förordnade bisittare, som skulle tagas antingen bland kyrkoherdarne i stiftet eller de ordinarie lärarne vid stiftsstadens högre läroverk. Då denna myndighets domsrätt i alla världsliga mål skulle upphöra och domkapitlets behörighet sålunda väsentligen inskränkas till förvaltningsärender, synes oss en så stor kollegial inrättning icke mera vara af nöden; biskopen blir ju i alla fall hufvudpersonen, och om konsistorienotariebefattningen utbyttes mot ett regelbundet sekreteriat, hvars innehafvare helst borde ega juridisk bildning, skulle icke särdeles många assessorer behöfvas. Att presten i allt som icke rör det rent religiösa af hans verksamhet sorterar under den borgerliga lagen och de världsliga domstolarne, är naturligtvis riktigt; vi endast förvåna oss att komitéen vill göra hofrätten till forum för frågor om biskoparnes renlärighet: om någonsin en dom af *likar* vore af omständigheterna föreskrifven, skulle det väl vara i detta fall. I öfrigt synes oss komitéen hafva förfarit med takt och klokhet, liksom den ofantliga omfattningen af det utförda arbetet kräfver vårt varma erkännande. I några fall förekomma oss reservantens förslag något mera humana och frisinnade.

Aphasia eller afbrott i talförmågan.

Nyss sedan vår lilla uppsats i n:o 31 om språket och dess ursprung, i anledning af hr E. Tegnér's och hr V. Rydbergs artiklar i Svensk Tidskrift, var offentliggjord, mottogo vi några referat af medicinska undersökningar rörande ett ämne som kastar mycket ljus öfver det af oss behandlade, och samtidigt hade dr Charles Richet i *Revue des deux Mondes* för den 15 juli gifvit en sammanfattning af fysiologiska rön rörande samma sak, nemligen den rubbning i den mänskliga organismen som för kortare eller längre tider beröfvar människan talförmågan, och som till skilnad från den medfödda stumheten blifvit kallad med det grekiska namnet *aphasia* eller oförmågan af språk. Vi skola i det följande söka att visa, huru några nyare iakttagelser inom den patologiska fysiologien tjena att förklara sammanhanget mellan språket och tanken å ena sidan samt å den andra mellan språket och hjernan, tankeförmågans säte.

Det är för vårt ändamål icke nödvändigt att här redogöra för de äldre undersökningar som egt rum i detta intressanta ämne, och af hvilka den psykologiska vetenskapen har så mycket att lära. Det är bekant att de talrika muskler som tjena till uttryckandet af artikulerade ljud äro fördelade i tungan, läpparne, luftstrupen och svalget, samt att dessa för det mänskliga språket oundgängliga verktyg stundom angripas af en högst besynnerlig sjukdom, som förstör muskelbanden och ersätter dem med fett. När musklerna på detta sätt förlamas, kunna de sjuka icke röra tungan eller läpparne, och följaktligen hvarken sjunga, hvissla eller tala; går paralysien längre, blifva de äfven ur stånd att äta och dricka, och dö slutligen af hunger. Den franska läkaren Trousseau hade i sin praktik ett fruntimmer som genom lamhet i tungan och läpparne förlorade talförmågan och måste genom åtbörder och minspel uttrycka hvad hon ville; småningom ut-

sträckte sig paralsien till alla hennes lemmar, och hon förmådde slutligen icke röra mer än ett finger, hvarigenom hon kunde meddela sig med sina likar. Denna person var målös, men det var icke af *aphasia*, ty den inre språkförmågan var oangripen, och hon skulle utan tvifvel hafva talat, om blott icke tungan och läpparne nekat henne sin tienst. Man kan likna en person i denna belägenhet vid en musiker som spelar på ett stränglöst instrument: han är i full besittning af sin konst, men han saknar det yttre medlet att uttrycka de melodier som han inom sig förnimmer. Talförmågan är genom talverktygens förlamning icke förstörd utan upphäfd; aphasiien är dess totala försvinnande. Den senare eger följaktligen icke rum hos sådana sinnesförvirrade som af en nyck upphöra att tala och dermed fortfara längre eller kortare tider, hvarpå man har många exempel; icke heller höra de döfstumme till denna klass. Dessa kunna icke tala emedan de icke kunna höra; de tala derföre att intet ljud träffat deras öra, och de höra icke en gång sin egen röst, ännu mindre någon annans: de hafva således icke några ljud att efterbilda, just det hvarpå det menckliga språket beror. Aphasiien är förlusten af förmågan att tala artikuleradt språk; det är förmågligast franska läkare, Trousseau, Bouillaud, Broca och Lardat, hvilkas forskningar spriddt ljus öfver denna förfärliga sjukdom.

Den sistnämde, professor vid medicinska fakulteten i Montpellier, har i synnerhet inträngt i sitt ämne, emedan han sjelf varit angripen af aphasi i följd af en strupinflammation. Han berättar derom följande. »Den femtonde dagen af den lokala åkomman hade jag endast en obetydlig feber, åtföljd af en viss tyngd i hufvudet, då jag märkte att jag icke fann de rätta uttrycken när jag ville tala. Jag sökte öfvertyga mig att denna förlägenhet var en följd af tankefrånvaro, samt att orden nog skulle återkomma, om jag ansträngde min uppmärksamhet. Just då anmäldes en person som kommit för att fråga hur jag mädde, och jag öppnade munnen för att svara på denna artighet. Tanken var fullkomligt klar, men ljuden som skulle uttrycka den ville icke infinna sig; jag vände mig om med djup bestörtning och sade till mig sjelf: det är således sant att jag icke mer kan tala.»

»Svårigheten tilltog hastigt, och efter tjugofyra timmar fann jag mig hafva förlorat

betydelsen af nästan alla ord, och de få som ännu återstodo mig voro nästan obrukbara, emedan jag icke kom i hog sättet att sammanfoga dem för att uttrycka en tanke. Jag kunde heller icke vidare förstå hvad andra sade, emedan den *amnesi* eller minneslöshet som hindrade mig sjelf att tala gjorde mig på samma gång oförmögen att följa de ljud jag hörde tillräckligt hastigt för att kunna uppfatta deras mening. Inom mig kände jag mig alldeles oförändrad: den afsondring hvari jag befann mig, den nedslagenhet som var en följd deraf, och som utan tvifvel uttryckte sig i min uppsyn, måste hafva ingifvit dem som sågo mig den föreställningen att mina själsförmögenheter voro försvagade; men detta var icke förhållandet. När jag var ensam och vaken, sysselsatte jag mig utan svårighet med mina vanliga tankeämnen och kunde i mitt hufvud uppställa gången af en hel föreläsning. Jag trodde mig således icke sjuk, men när någon kom in till mig, kände jag mitt onda, emedan jag icke fann ord för hvad jag ville säga. Icke heller kunde jag läsa en bok, ty med det samma som jag förlorat minnet af de hörda ordens betydelse, hade äfven deras skriftliga tecken undfallit mig. Med orden hade ordfogningen försvunnit, jag kände igen de enskilda bokstäfverna men kunde icke sammansätta dem till ord, och när jag kastade ögonen i en bok, med hvilken jag var sysselsatt då min sjukdom började, kunde jag icke läsa dess titel. Efter några månader af djup nedslagenhet föll min blick händelsevis på en foliant i min bokhylla, och jag läste utan svårighet titeln på ryggen, Hippokratis Opera. Denna upptäckt fylde mina ögon med glädjetårar. Jag började på nytt lära mig läsa och skriva; min uppfostran gick långsamt, men framstegen voro dock synbara.»

Något dylikt hände professor Rostan i Paris. Han läste ett arbete af Lamartine, när han på en gång märkte att han icke förstod hvad han läste. Han stannade ett ögonblick och började om på nytt, men det gick icke bättre; han ville tala men kunde endast framstamma några meningslösa stafvelser; han försökte att skriva, men de streck han tecknade på papperet innehöllo ingen förnuftig mening. Han trodde först att han var lam, men han märkte snart att han kunde röra både armar, ben, tunga och läppar. Han ringde, men då hans betjent kom in

kunde han ingen ting säga honom. En läkare efterskickades; Rostan fick icke fram ett ord, men han uppströk sin rockärm och gjorde ett tecken att han ville bli åderläten; efter några timmar återkom talförmågan.

Aphasien är oftast åtföljd af en mer eller mindre allmän förlamning, och som detta slags patienter under längre tider qvarhållas i hospitalen, hafva läkarne haft goda tillfällen att göra sina iakttagelser. Sjukdomen är icke alltid förenad med fullständig stumhet; vanligen talar den sjuke några enstaviga ord eller stafvelser, men de äro utan mening och utan sammanhang med hans tanke. En patient, som blifvit införd till Bicêtre utan att kunna säga eller skriva sitt namn, upprepade beständigt *tan, tan, tan*, och man kallade honom derföre monsieur Tan. En gång visade Trousseau en af sina patienter en knif och frågade honom hvad det var, en paraply, ett ur, en vagn? Den sjuke gaf med otåliga åtbörder till känna att det icke var något sådant; då är det väl en knif, sade läkaren, och den sjuke nickade bifall men kunde icke säga ordet. Ibland kan man få dem att säga efter ett ord, som de händelsevis begripa, men de upprepa det då efteråt i de galnaste förbindelser. En person tillfrågades hvar han var hemma, men han kunde icke säga det. Ni är från Haute-Loire? Han upprepade ordet med någon ansträngning. Hvad är edert yrke? Haute-Loire, alltid Haute-Loire. Hvad heter ni? Haute-Loire, och så vidare. Ordet följer icke med tanken. Man berättar om ett väluppfostradt fruntimmer att hon kunde säga några ord, synbarligen utan att begripa dem, ty de voro idel grofheter; när någon besökte henne inbjöd hon med den älskvärdaste min sin gäst att sätta sig och upprepade, tydligen i den föreställning att hon sade en artighet, sitt fåtaliga ordförråd. Dr Richet omtalar en patient som han hade, hvilken icke kunde säga något ord af sig sjelf, men som upprepade enkla fraser, när de föresades honom. Var satsen öfver några få ord kom han af sig och började att stamma; det var honom då alldeles omöjligt att komma på tråden igen. Men när någon började räkna högt en, två, tre, fortsatte han sjelf utan någon hjälp, och tycktes deri finna stort nöje.

Utän tvifvel spelar bristen på ordminne, *amnesie verbale*, en stor rol i aphasien, men ännu är det icke till fyllest utredt, i hvilket förhållande denna särskilda själsförmögenhet

står till de öfriga, ty det förekommer ofta att en person som är behäftad med detta slags stumhet icke ens kan eftersäga sådana ord som ofta upprepas för honom. Undersökningen af de ord som de sjuke oftare uttala tyckes häntyda på ett själsarbete hos dem af samma beskaffenhet som man iakttagit hos sinnesrubbade. Man vet att vissa af dessa hafva en passion att skriva; oftast sakna orden synbart sammanhang, men man kan väl märka att det i deras skenbara ordning ändå fins ett slags idéförbindelse.

Det förekommer icke sällan att personer som eljest hafva full talförmåga fullkomligt förlorat minnet af vissa enstaka ord. Så omtalar Plinius att talaren Messala Corvinus efter att hafva fallit omkull och stött hufvudet hade glömt sitt eget namn, och det berättas om en ambassadör, att han vid ett besök icke kunde säga sitt namn för att låta anmäla sig; för Guds skull, sade han till sin omgifning, säg mig hvad jag heter. Den nyss affidne engelska läkaren Forbes Winslow anför i ett arbete om aphasien ett exempel på ett fruntimmer som hade glömt alla pronomina och verbens böjningar, så att hon talade såsom barnen, alltid i infinitivus, min man komma, önska god dag, o. s. v. Hon lärde sig åter efter hand pronomerna, men fullkomligt riktigt kunde hon aldrig använda dem. Att språkförmågans förlust icke utesluter möjligheten att utsäga enskilda ord, hafva vi redan sett: talmuskulerna göra sin tjänst, men det är luckor i idéförbindelsen. Eljest händer det någon gång att patienter under intrycket af någon stark sinnesrörelse eller utan synbar orsak kunna tydligt uttala ett ord två eller tre gånger, som de icke använt sedan sjukdomens början, och som de sedan icke vidare kunna upprepa. Någon gång händer det att patienter som på detta sätt förlorat talförmågan kunna göra sig förståde genom skrift. Så berättar dr Forbes Winslow om en ung man, tillhörande en af Englands förnämsta familjer, som icke kunde uttrycka sina tankar i ord; när han försökte tala blef det endast förvirrade och meningslösa ljud, och när man satte en bok i handen på honom, mumlade han några obegripliga stafvelser. Men han begrep ganska väl hvad han läste och kunde skriva temligen förnuftigt, fastän han stundom brukade ord i oriktig bemärkelse; han skötte på detta sätt sina affärer, ehuru han icke

kunde uttala bokstäfverna i alfabetet, och han spelte schack lika väl som vanligt.

Det vanliga förhållandet är emellertid att de sjuke hvarken kunna tala eller skriva. Man har gifvit noga akt på deras försök i det senare afseendet och derigenom kunnat åtskilja två särskilda perioder i sjukdomen. Till en början rita de endast räta eller krokiga streck, som alls icke likna bokstäfver: på sin höjd kan man förmå dem att eftergöra bokstafstecken som skrivas för dem, eller till och med hela ord, dock utan begrepp om deras betydelse. Under tillfriskningen börja de att skriva stafvelser och ord utan sammanhang; det är bevis på ett börjande tankearbete och följaktligen återkommande helsa, men tillfrisknandet går vanligen mycket långsamt, och många blifva aldrig återställda. Oftast äro de sjuke lama i högra sidan, och man har någon gång kunnat förmå dem att skriva med venstra handen. En af dr Richet's patienter kunde skriva de första bokstäfverna i sitt namn, men alltid bakfram; några andra bokstafstecken kunde han icke åstadkomma.

Men hvarken det talade eller det skrifna språket äro de enda medel menniskan har att uttrycka sina tankar. I sjelfva verket är språket, antingen det uttryckes i ljud eller i bokstäfver, någon ting konventionellt, en samling af mer eller mindre godtyckliga tecken, hvilka människorna i hvarje språk eller munart antagit sådana de funnit dem, men hvilka de utan allt tvifvel skulle hafva kunnat välja på annat sätt. Någon inre nödvändighet, som skulle hafva förmått de första talande människorna att begagna det ena eller andra ljudet för att uttrycka sin tanke, kan icke upptäckas. Också kunna vi icke utan minnets tillhjälp återgifva dessa tecken, vare sig i tal eller skrift. När barnet försöker tala, efterapar det de ljud det hört omkring sig, och hvilka det söker erinra sig. Emellertid eger det redan ett annat språk, oberoende af race eller folk eller samhälle, nemligen åtbördernas, som förstås af alla, emedan det är det nödvändiga och omedelbara uttrycket för hvad som föregår i människans inre. Man kan med rätt mycket intresse följa en scenisk framställning på ett språk som man icke förstär, emedan skådespelaren utom det artikulerade språket äfven talar det mimiska, och ju mera fulländad hans konst är, dess lättare har åskådaren att begripa det senare. En svensk man förde sin döf-

stumma son till Paris, för att sätta honom i ett der befintligt berömdt institut för döfstumme. Han var väl bekant med det teckensystem som begagnas vid våra svenska inrättningar af detta slag, men som ett helt annat system brukas i Frankrike, hade han stor möda att göra sig begriplig för den franska föreståndaren, hvilken sjelf var döfstum, då deremot gossen inom en liten stund var inbegripen i ett lifligt samtal med sina blifvande kamrater. Saken är lätt förklarlig: det konventionella språket skjuter det naturliga å sido, och den som genom tal eller skrift kan meddela sina likar hvad han vill förlorar efter hand sinnet för åtbördernas betydelse. Detta sinne lefver deremot i hela sin styrka hos dem som äro i saknad af andra medel för utbyte af tankar, och instinkten lärde de döfstumma barnen att på en kort stund genom konventionella tecken, som för tillfället uppfunnos, suppleras hvad som fattades i de naturliga åtbördernas språk. Nästan alltid hafva de som lida af aphasi bibehållit förmågan att genom åtbörder uttrycka en del af sina tankar, och denna förmåga upphäfves icke af sjukdomen. En af dr Brocat's patienter kunde endast uttala några få ord, och när man frågade honom något hvarpå skulle svaras med ett siffertal, sade han alltid *tre*; när detta räkneord icke noggrant uttryckte hvad han menade, angaf han med fingrarna det tal som han ville uttrycka och rättade sålunda med åtbördens språk det fel han begick i det han talade. En annan sjuk kunde endast säga orden *ja* och *nej*, men använde dem utan urskilning, och förklarade genom fullt begripliga rörelser på hufvudet, huru vida han ville gifva orden en jakande eller nekande betydelse. Ett ännu allmännare språk än åtbördernas är det ofrivilliga, som består i tårar och löje, rodnad och blekhet, ögonens glans o. s. v. Först då ingen af dessa rörelser längre röjer hvad som föregår i det inre, kan det sägas att tankens ljus helt och hållet utslöcknat.

I en uppsats om hjernans förrättningar (årg. 1872 sid. 310) sökte vi visa att detta organ icke gör något undantag från den allmänna lag som bestämmer det organiska lifvets beroende af de mekaniska och fysiskkemiska krafterna i naturen. Ingen ting är till en början så invecklad som de fysiologiska iakttagelserna: de äro skenbart ett virrvarr af ovissheter och motsägelser, hvilka endast kunna lösas på den patologiska ana-

tomiens väg. Den sjukdom med hvilken vi här sysselsätta oss är ett märkligt bevis på denna sanning: de särskilda författarnes iakttagelser synas icke hafva någotsammanhang med hvarandra, man ser icke något band som förenar dem, och man begriper icke hvad som verkar dessa afbrott i förmågan att tänka, tala eller skriva, som under aphasiens antingen samtidigt inträffar i samtliga dessa förrättningar eller i någon särskild af dem, under det att de öfriga fortgå ostörda. En stor del af dessa företeelser låta emellertid förklara sig ur nervsystemets natur, och särskildt ur dess ordningar; till hvad som i den nyss citerade uppsatsen yttrades om de särskilda hjerndelarnes olika förrättningar skola vi därför föga en kort öfversigt af systemet i allmänhet.

Nervsystemet består såsom bekant af två hufvuddelar, en central, hjernan och ryggmärgen, samt en periferisk, nemligen nerverna. De senare äro helt enkelt ledningstrådar, hvilka från hjernan, liksom från en telegrafstation, der budskapen inlemnas, fortplanta dem till den öfriga kroppen. Men i denna centrala del, hvilken såsom i en låda inneslutes uti hufvudskålen och ryggradskolonnen, samt därför blifvit kallad den cerebropinala axeln, finnas två skarpt skilda beståndsdelar, den grå hjernmassan, som mottager intrycken, och den hvita, hvilken liksom utför hennes befallningar. Denna grå massa utgör en smal pelare i midten af ryggmärgen, och tilltager i omfång då den inträder i hjernskålen. Denna pelare omgifves af den hvita massan, och menniskan gör i det afseende intet undantag från de lägre ryggradsdjuret, men ju högre man kommer i deras kedja, desto mera finner man detta organ sammansatt och utbildadt i veck eller *vindlar*. Det är efter formen och antalet af dessa veck, hvilka gifva hjernan en större utsträckning, som man plägar sluta till djurens större eller mindre intelligens. Den hvita hjernmassan, viker sig, såsom man viker en tunt utbakad degkaka i alla möjliga riktningar, och hon är i hela sin vidd omgifven af ett tjockare eller tunnare lager af grå massa, som står i förbindelse med den grå beståndsdel af hjernan. Det bör tilläggas att den grå massan icke är likformig ström utan består af en serie af knutar eller centrer, som stöta till hvarandra och äro sins emellan förbundna; detta är de så kallade ganglierna. Det är i denna perife-

riska grå massa som viljan, tanken och instinkten synas bo. När man borttager den öfre delen af hjernloberna eller hemisfererna på en dufva, förlorar hon all sjelfverksamhet och förmåga af egen rörelse: det är en automat, som flyger när man kastar henne i luften och sväljer när man stoppar sädeskorn i hennes hals, men hon har intet medvetande af hvad som föregår; hon sover, enligt det bekanta uttrycket af Flourens, en sömn utan drömmar, och hon har en blott och bart vegeterande tillvaro.

Om man i stället för att skada den yttre delen af hjernan, hvilken så att säga utgör dess hud, förstör den grå axeln i ryggmärgen, förlamas naturligtvis alla de nerver som utgå från den samma. Så länge den nervknut från hvilken respirationsnerverna utgå icke är angripen, kan lifvet ännu fort fara, men är detta ganglium, hvilket man därför kallat lifsknuten eller *nodus vitalis*, förstörd, och andedrägten följaktligen afbruten, så upphör i ögonblicket lifvet, och djuret dör. Men det synes för hvarje lifsförrättning, andedrägten, hjertats och ögats rörelser, sväljandet o. s. v., finnas en särskild knut i den grå massan, som utgör en del af den grå centralpelaren och har till sin bestämelse att ordna de rörelser som äro nödvändiga för ett regelbundet utförande af denna förrättning. För att sålunda till exempel ett djur skall kunna af sig sjelft svälja, måste först viljan anbefalla sväljningsrörelserna, och befallning derom måste derefter utgå till det nervcentrum som har befattning med sväljandet, eller till den lilla grå nervkärna hvilken anatomerna på grund af dess form kallat oliven. Från oliven utgå till svalget de nerver som sätta detta organs muskler i rörelse.

Det fins likväl mellan båda dessa centrer, af hvilka den ena är husbonde den andra dräng, ett mellanliggande, som öfverlåter befallningarna från det förre till det senare. Just der den grå pelaren öfvergår och utvidgar sig i hjernan, bildar den två tjocka ganglier, hvilka utom vid sjelfva basen äro omgifna af den hvita materien och som kallas *corpora striata* på det anatomiska språket. Det är de som bestämma sjelfva ansatsen och till den ena eller den andra nerven öfverföra budskapet att sätta sig i rörelse, liksom mellanstationer på en telegraflinie, hvilka repetera det ursprungliga telegrammet. Viljan eller den nervströmmen utgår från de periferiska

nervcellerna till de nyssnämnda ganglierna vid föreningen mellan ryggmärgen och hjernan, och från dem vidare till ryggmärgens nervknutar, för att slutligen blifva orsak till en regelbunden rörelse. Den enda skillnaden mellan en telegrafdepesch och menniskotanken är att den förra på mellanstationen omskrifves ord för ord sådan den är, då vår tanke deremot i de nervcentrer som mottaga och omsätta den utan tvifvel undergår viktiga förändringar.

Det vore en lätt sak att tillämpa dessa företeelser på språkförmågan och dess motsats, om man endast riktigt visste hvarest eller i hvilken man språket låter lokalisera sig. Detta är dock en svår fråga, som gifvit anledning till många lärda tvister, och som, oaktadt all den uppmärksamhet åt den samma varit egnad, ännu icke kan sägas vara afgjord.

Det är nu snart femtio år — det var 1825 — som dr Bouillaud först tillkännagaf att hvarje gång han sett någon svår skada på den främre delen af hjernhemisferen, hade aphasi inträdt. Nio år derefter läste dr Dax inför den medicinska kongressen i Montpellier om aphasiens sammanträffande med skador å venstra hemisferen, men det var professor Broca som först bestämde den punkt på hjernan der en skada medförde förlust af förmågan att tala artikuleradt: först den venstra hemisferen, hvilket kan synas underligt vid ett så symmetriskt organ som hjernan, vidare den främre delen af denna hemisfer, och slutligen, för att tala ännu mera bestämdt, den tredje hjernvindlan framifrån räknadt.

Detta påstående framkallade lifliga motsägelser: man samlade en mängd fall och anmärkte att talförmågans förlust vanligen åtföljde lamhet i högra sidan. Men saken förhåller sig så, att i följd af den sneda riktning som nervträdarna taga vid sin utgång ur hjernan hafva högra sidans paralyser sin grund i skador på venstra hjernhemisferen, och några år senare framlades en beräkning, enligt hvilken 125 fall af aphasi på 135 voro förorsakade af lamhet i högra sidan, och endast 10 af lamhet i den venstra. Dr Richet förmodar att denna sak kan stå i sammanhang med den företeelse som man kallar vensterhändthet. Vanligen hafva barn en bestämd fallenhet att bruka högra handen snarare än den venstra: det är ett anlag eller en instinkt, hvilken vilja och uppfostran sällan förmå att rubba. Någon

gång ser man likväl barn som, ehuru uppfostrade likasom alla de andra, bättre betjena sig af den venstra handen än af den högra, utan att någon kan förklara orsaken till denna afvikelse. Det är troligt, säger dr Richet, att det fins en analogi mellan talets och handens muskler; också talar man om ordet vensterhändthet hos sådana sjuke hos hvilka åkomsten står i förening med lamhet i venstra sidan: man kallar dem *gauchers de la parole*.

Det är icke möjligt att noggrannare afgöra hvilket ställe af hjernan behöfver skadas för att åstadkomma aphasi; emellertid är dr Bouillaud nästan oemotsagd, och han har stiftat ett pris af 500 francs för den som kunde uppvisa ett enda fall af skada på de främre hjerngloberna utan att aphasi dermed följt, men detta pris har ännu icke blifvit lyftadt. Så mycket kunna vi emellertid redan nu anse bevisadt, att det på hjernans yta finnes en noga begränsad trakt, som utöfvar ett omedelbart inflytande på språkförmågan, men för att kunna på ett enkelt sätt förklara de olikheter i sådana företeelser som blifvit iakttagna, måste anatomien komma fysiologien till hjälp. Nu veta vi att tankeförmågan har sitt säte i hjernans vindlar, och företrädesvis i den grå massan, som bildar deras yta; derifrån synes nu tanken gå öfver till en förmedlande mekanik, som har sitt säte i de främre vindlarna af den venstra hemisferen. Han antager då en förändrad karakter: från att vara sväfvande och liksom utbredd öfver hela hjernsubstansen, blir han efter inträdet på detta område bestämd och klar, så att han låter öfversätta sig i ord. Professor Lordat skiljer på grund häraf tanken i en yttre och inre, liksom vi nyligen sett en engelsk författare skilja mellan *verbum mentale* och *verbum oris*. Lordat hade förmågan af det förra, då han uttänkte långa stycken af sina föreläsningar, ehuru han helt och hållet förlorat bruket af det senare.

Men för att den tänkta frasen skall kunna komma till en annan menniskas öra, fordras en ny mekanism, icke mindre invecklad än den första. Det är denna sammanhängande kedja som oafbruten löper från ytan af hemisfererna till den grå centralpelaren. Då nervrörelsen först fortplantat sig till de båda ofvannämnda tjocka ganglierna, som kallas *corpora striata*, är troligt att tanken omsätter sig i vilja. Härifrån fortplantas dall-

ringen allt jemt efter ryggmärgens axel till oliverna, hvilka styra och reglera rörelsen. Från dessa kroppar utgå nemligen nerver till läpparne, strupen, tungan, svalget och gomseget, hvilka samtliga organ medverka för att frambringa språkljuden.

Hvardera af dessa organ kan särskildt för sig skadas eller förstöras, utan att tillintetgöra någon annan förrättning än den af detta organ beroende. Den af dr Winslow omtalade unga engelsmannen kunde skriva och följaktligen tänka redigt: både tanke- och språkorganen voro orubbade, men öfverflyttningsorganet, som besörjer förmedlingen, var skadadt, nemligen de olivformiga kropparne. De fysiologiska orsaker som ligga till grund för stamningen, eller oförmågan att uttala vissa ljud, kunna vanligen lätt upptäckas, och mången gång genom en enkel procedur afhjelpas. Annat är det när sjukdomen ligger i sjelfva tankeverktyget, hjernan. Det är en förfärlig åkomma, väl bekant för de läkare som behandla sinnessjuka: de kalla den allmän paralyti. Vindlarnas ytor angripas af en långsam inflammation, som kommer ryckvis och småningom liksom uppräter dem. Man kan af de sjukas sinnesrörelser sluta till sjukdomens gång. I sin början frambringa inflammationen en andlig öfverspänning, som yttrar sig i häftiga handlingar och åtbörder, och man kan efter hvarje sådant ryck vänta en ny paroxysm af sjukdomen, till dess att hela ytan af hemisfererna är förtärd, då det icke längre finnes hvarken tanke, vilja eller instinkt, och den sjuke är försänkt i ett slags fänig sömnaaktighet, hvarur ingen ting kan väcka honom. Han talar icke, emedan tankens organ icke vidare existerar.

Man har velat förklara aphasiens såsom blott och bart minneslöshet, *amnesie verbale*, oförmågan att komma ihog ord. Men minnet är icke någon särskild del af språkförmågan utan ingår i alla våra andliga förrättningar. Hvarje gång själen tänker, brukar hon föregående tankar, från hvilka hon icke kan lösgöra sig, och hvarje gång vi till exempel i skymningen igenkänna ett föremål, tar ögat fram sina minnen och supplerar med dem hvad det för tillfället icke ser. Det är en känd sak att människor hafva olika minne för olika saker, vers, prosa, namn, siffror, ställen, färger o. s. v. En af Trousseau's patienter upprepade oupphörligt det meningslösa ordet *cau-*

sisi men kunde icke uttala stafvelserna särskildt, och en annan, som i hvarje ögonblick sade *bonjour, monsieur*, kunde aldrig lära sig säga *monsieur, bonjour*. Det var således icke minnet af orden som fattades.

Vid försöken att förklara de företeelser som stå i sammanhang med språket får man icke glömma, att en stor del af våra så väl andliga som kroppsliga förrättningar äro ofrivilliga. Det är väl bekant, att om man uttager hjernan på en groda och nyper henne i foten, så drager sig denna till baka, utan att djuret känt någon smärta eller velat någon rörelse. På samma sätt göra vi på reflexhandlingens väg en mängd saker, på hvilka vi aldrig tänka; så till exempel komma orden af sig sjelfva i pennan då vi skriva, och fingrarna löpa utan att inhemta vår speciella befallning öfver tangenterna, när vi se för ögonen en viss följd af nottecken; huru sällan tänker man på stegen när man går, springer eller dansar? Lika så förhåller det sig med talet: orden strömma i vissa förbindelser af sig sjelfva, utan att vi genom någon särskild akt af viljan behöfva befalla fram dem. Dessa iakttagelser hafva sin tillämpning på aphasiens och äro egnade att förklara vissa af dess företeelser. En sjuk hvilken man frågade: hur står det till, svarar: det står bra till; men några ögonblick derefter kan han icke upprepa denna korta fras. I detta fall tala de sjuke mycket fort, liksom om de fruktade att glömma slutet af hvad de ville säga.

Man finner af dessa exempel, att det i språket ingår flere beståndsdelar, ordminnet, vändningen af fraserna, och den nyss omtalade reflexhandlingen, hvilken tillåter oss att med lätthet tala i sammanhang, utan att behöfva tänka på hvarje särskildt ord. Den första beståndsdelan är i alla fall tanken, utan hvilken allt tal är omöjligt, men tankeförmågan behöfver icke vara rubbad för att frambringa fall af aphasi. En musiker, som under ett anfall af denna sjukdom icke kunde skriva en fras, upptecknade korrekt en melodi som han hörde sjungas. Det är sant att sjukdomen i längden inverkar nedstämmande på själskrafterna, såsom vi sett med Rostan, som icke förstod en skrift af Lamartine. Lordat, som hade varit en utmärkt talare och improvisatör, vågade aldrig efter sin sjukdom tala utan papper. Nästan alla de som länge lida af aphasi blifva barnsliga och pjollriga; de skratta eller gråta af

de obetydligaste anledningar och tänka på föga annat än äta och sova: förlusten af språket förklarar förlusten eller nedsättningen af tankekraften.

Vi hafva härmed kommit till den svåra frågan om sammanhanget mellan språket och förnuftet. Har det förra sin grund i det senare eller tvärt om? Med vetenskapens nuvarande medel låter sig detta spörsmål icke uttömmande besvaras. Vi hafva sett att den yttre språkförmågan kan bibehållas äfven under sådana rubbningar i hjernan som alldeles förvirra tankeförmågan, men dessa på måfå framsagda ord, som icke äro frukter af tanke och själfmedvetande, äro icke ett menskligt språk mer än starnens och papegojans pladder. Vi hafva å andra sidan sett att tankekraften kan vara verksam äfven vid ordminnets förlust, så att en professor kunde i sitt hufvud uppgöra gången af ett helt katederföredrag; nästan hvar och en af oss har det någon gång händt att för ett ögonblick förlora ett eljest väl bekant ord i modersmålet eller ett främmande språk, utan att med alla ansträngningar kunna återfinna det, men kort derpå har det återkommit af sig sjelft utan minsta bemödande. Menniskor tappa stundom hela ordklasser, till exempel räkneorden, utan att derföre tänka mindre klart. Dessa tillfälliga skyar, som passera öfver och skymma en del af språkförmågan, bero med all säkerhet på någon lätt och snart öfvergående ordning i hjernan, som icke berör det speciella organet för tanken. Deremot tro vi oss kunna med visshet påstå, att all tankeverksamhet

till den grad uppbares och stöddes af språket, att den på längd skulle utan språkets besittning blifva nästan omöjlig. Man kan till en viss grad tänka med fantasien, d. v. s. under formen af sinliga föreställningar, men ett verkligt resonnement eller en finare begreppsanalys torde vara så godt som overkställbar utan språket. Ju allmännare en föreställning är, desto nödvändigare behöfver hon språket till sin omklädnad; man kan väl med fantasiens tillhjälp tänka sig en typ, såsom träd, hus, bord, men icke något abstrakt, såsom tid, dygd, orsak och följd o. s. v. Med språket ärfver hvarje ny generation frukterna af dess föregångares tankearbete, och utan det samma skulle menskligheten liksom Sisyphus oupphörligt rulla sin sten uppför berget.

Att språket begagnar godtyckliga tecken upphäfver för ingen del språkförmågens egenskap att vara en företrädesrätt för menskiskan framför de öfriga djuren: själfva valfriheten gör denna förmågas betydelse om möjligt ännu större. De i samhälle lefvande djuren sakna icke utvägar till meddelande, och de kunna säkert säga hvarandra allt hvad de hafva att säga. Men deras språk är icke progressift; de nu lefvande generationerna tänka och tala icke bättre än deras förfäder. Deri ligger skilnaden mellan menskiskan och djuret, att menskiskan oupphörligt utvecklar sig och rycker med sig framåt sina »lägre bröder», så långt hennes inflytande sträcker sig, en skilnad, hvilken ingen evolution lärer kunna tillintetgöra.

Strödda underrättelser.

Andefotografier. (Slut från n:o 35).

Mr John Beattie i Clifton, sjelf f. d. fotograf, gjorde med biträde af en skotsk medicinc doktor, Thomson, hvilken äfven praktiserat fotografi såsom amatör, försök i en gemensam väns atelier, hvilken icke var spiritist, men som blef medium under experimenten, och biträdades af en affärsman; som redan förut var medium. De bilder som erhöles föreställde endast undantagsvis menniskor, utan bestodo i hvita fläckar och andra underliga figurer, som till en del förändrade skapnad då flere bilder togos omedelbart efter hvarandra. Vi skola icke be-

skrifva dem alla, och nämna endast att på somliga syntes ingen bild af den sittande utan endast en hvit dimma, mer eller mindre liknande en beslöjad menniska. En bild föreställer en stor stjärna med strålar eller gloria, i hvars midt synes ett något otydligt menskligt anlete. Medierna suto vid ett litet bord, och bilderna togos i serier af tre och tre. Vid den första aftäckningen i en sådan serie ytrade mediet att han såg ett ljus bakom sig, som kom från golvet, vid den andra ett ljus som höjde sig öfver en annan persons arm och kom från hans egen stöfvel, vid den tredje samma ljus, åtföljdt

af en kolonn, som uppsteg genom bordet och kändes het för mediets hand. Derpå utropade han plötsligt: hvilket skarpt ljus här ofvanföre; kan ni icke se det? Och han pekade uppåt med sin hand. Alla de tre bilderna visa tydligt samma fenomen som mediet beskrifvit, och på den tredje synes ofvanför mediets upplyftade hand en ljus fläck. Under en annan operation sade det ena mediet att han såg en svart figur i bakgrunden, medan hans kamrat berättade att han såg en hvit figur vid sidan af den svarta. På båda dessa bilder synas figurerna, den ljusa otydligt, den svarta deremot mycket klart, en stor och ful best med fränstötande grofva ansigtsdrag och tjockt svart hår. Mr Wallace har haft 32 sådana fotografier att undersöka; bilderna och operationerna äro fullständigt beskrifna i tidskrifterna *Spiritual Magazine* och *Photographic News* för de båda sista åren.

Mr Wallace hänför de hittills erfarna andeuppenbarelserna till sex klasser, simpla fysiska fenomen, såsom lyftande af kroppar, mediernas befrielse från band och fettrar, hvilket skall hafva egt rum i Amerika, o. s. v.; kemiska, såsom då medierna känna vidrörandet af eld utan att brännas; omedelbar teckning och skrifning, i det att en blyertspenna eller griffelstump af sig sjelf nedskriver allahanda saker, stundom hela långa afhandlingar i vanlig spiritistisk tonart; musikaliska fenomen, då hvarjehanda musikinstrument behandlas af osynliga händer, från en vanlig ringklocka till ett tillstängdt piano, stundom ett afskyvärdt slammer, stundom åter särdeles utsökta kompositioner; andeform, antingen hela figurer eller ansigten, händer, ljusa fläckar, stjernor, fladdrande draperier, af hvilka stycken blifvit afskurna, som efter någon stund liksom bortsmält, blommor, af hvilka somliga låtit pressa och förvara sig, andra deremot på samma sätt förflyktigats; samt slutligen de spiritistiska fotografierna, om hvilka vi nyss talat.

Såsom en af de spiritistiska lärornas många fördelar anför författaren, att man hädanefter kan på ett naturligt sätt förklara underverken, bibelns berättelser om de besatte, Kristi himmelsfärd, Frans af Assisi's och den heliga Teresas upplyftande från marken, trolldomen, blåkullafärdena, de nya romerskt-katolska miraklen och uppenbarelserna, samt öfver hufvud allt hvad vetenskapen hittills förklarar för vantro eller hallucination. Den mo-

raliska vinsten lär icke vara ringare. Meniskan är en dualitet, bestående af en organiserad andlig form, som utvecklas inom kroppen, parallelt med denna och i besittning af motsvarande organ. Döden gör ingen förändring hvarken i moraliskt eller intellektuellt afseende; meniskan bygger här genom sina tankar och handlingar på sin »nya hydda», i hvilken hon skall dväljas för evigheter, sedan den gamla fallit i ruiner; andarne kunna kommunicera med behörigt utrustade medier, upplysa, varna och vägleda dem, och i egentlig mening vara deras skyddsandar. Dock måste andarne pröfvas, ty en stor del af dem äro idel slödder, lika oförbätterliga som när de gingo här på jorden. Detta är icke så litet, men vi endast referera; våra egna åsichter i saken ha vi redan för tre år sedan uttalat (årg. 1871 s. 726). Det fins naturforskare af verkligt anseende som äro spiritister: vi nämde då mr Crookes, utgifvaren af *Quarterly Review of Science*, och mr Huggins, likaledes en aktad fysiker; vi hafva nu att tillägga mr Wallace. Hvad vi för egen del sett af spiritistiska experiment har dock icke varit egnadt att rubba de öfvertygelser vi då uttalade.

Från Nya Zeland. I stället för fästningar bygga engelsmännen till sin säkerhet mot Maorifolket jernvägar; i det upproriska distriktet Waikato på norra ön är en betydlig jernbana just nu under anläggning. När denna linie blifvit fullbordad skola infödingarne uppror icke mera vara att befara, eller, om sådana uppstå, skola de blifva lätt och hastigt undertryckta. A andra sidan kommer den nya jernbanan att för civilisationen öppna stora och fruktbara trakter så väl i Waikato's floddal som kring de angränsande bifloderna. För öfrigt äro Maorisstammarne icke längre fruktansvärda, den hvita befolkningen är redan fem gånger talrikare än de, och det europeiska elementet förökar sig oupphörligt, medan det infödda i samma mon aftager.

Innehåll:

	Sid.
Kyrkolagskomiténs betänkande och förslag	561.
Aphasia eller afbrott i talförmågan	568.
Strödda underrättelser:	
Andefotografier, m. m.	575.

Stockholm,

tryckt hos A. L. Normans Boktryckeri-Aktiebolag, 1874.